

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи і
міжнародної діяльності

ВИТЯГ

з протоколу № 3 від 04 травня 2026 року

фахового семінару кафедри політичних наук факультету історії, політології і
міжнародних відносин Карпатського національного університету імені Василя
Стефаника

ПРИСУТНІ:

Климончук В.Й. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри
політичних наук, гарант ОП Політологія третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти, голова семінару;

Липчук О.І. – кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук
– секретар семінару;

Монолатій І.С. – доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри
політичних наук – член семінару;

Доцяк І.І. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри
політичних наук – член семінару;

Дерев'янко С.М. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри
політичних наук – член семінару;

Марчук В.В. – доктор політичних наук, професор, професор кафедри
політичних наук – член семінару;

Кобець Ю.В. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук, науковий керівник – член семінару;

Москалюк М.Ф. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук – член семінару;

Ломака І.І. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук – член семінару;

Матвієнків С.В. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук – член семінару;

Міщук М.Б. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук – член семінару;

Мадрига Т.Б. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук – член семінару;

Березовська-Чміль О.Б. – кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політичних наук – член семінару;

Мосора М.А. – доктор філософії з політології, асистент кафедри політичних наук – член семінару;

Геник М.А. – кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних відносин – член семінару.

З присутніх – 4 доктора наук, 10 кандидатів наук та 1 доктор філософії – фахівці за профілем представленої дисертації.

Головуючий на фаховому семінарі - доктор політичних наук, професор, професор кафедри політичних наук Климончук Василь Йосифович.

СЛУХАЛИ:

1. Результати дисертаційної роботи аспіранта денної контрактної форми навчання Мельничука Івана Васильовича на тему: «Політико-правові засади державно-релігійних відносин в сучасній Україні», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія. Тема дисертаційного дослідження «Політико-правові засади міжконфесійних відносин в Україні: політологічний

аналіз» затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, протокол № 09 від 01 листопада 2022 року та уточнена «Політико-правові засади державно-релігійних відносин в сучасній Стефаника, протокол № 08 від 29 квітня 2026 року. Науковий керівник – кандидат політичних наук, доцент Кобець Ю.В.

2. Виступ здобувача Мельничука Івана Васильовича:

«Шановні присутні, Вашій увазі пропонується дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії на тему: «Політико-правові засади державно-релігійних відносин в сучасній Україні».

Актуальність обраної теми зумовлена складними суспільно-політичними процесами, які відбуваються в Україні в умовах трансформації політичної системи, утвердження демократичних цінностей та водночас протидії зовнішнім викликам, пов'язаним із російською агресією. Релігійний чинник у сучасній Україні перестав бути виключно сферою приватного духовного життя та набув вагомого суспільно-політичного значення, впливаючи на процеси національної консолідації, формування громадянської ідентичності, міжконфесійного діалогу та забезпечення державної стабільності.

Державно-релігійні відносини в Україні характеризуються як система взаємодії політичних та релігійних інститутів, оскільки поєднують у собі питання конституційно-правового забезпечення свободи совісті, реалізації принципу відокремлення церкви від держави, гарантування рівності релігійних організацій перед законом, а також необхідності врахування суспільної ролі церков і релігійних інституцій у процесах державотворення. У сучасних умовах особливого значення набуває проблема вироблення ефективної моделі партнерської взаємодії держави та релігійних організацій, яка б відповідала як демократичним стандартам, так і національним інтересам України.

Війна за Незалежність України суттєво актуалізувала питання національної безпеки у релігійній сфері. Йдеться не лише про захист права

людини на свободу світогляду і віросповідання, але й про необхідність запобігання використанню релігійних структур як інструменту політичного впливу, інформаційного тиску чи засобу легітимації ідеології «руського мира». За цих умов державно-релігійні відносини набувають нового змісту, де важливим завданням держави стає забезпечення балансу між демократичними свободами та захистом суверенітету і конституційного ладу.

Водночас європейський вектор розвитку України обумовлює необхідність удосконалення національного законодавства у сфері свободи совісті та діяльності релігійних організацій відповідно до міжнародних правових стандартів. Особливої ваги набувають питання міжконфесійного діалогу, розвитку культури толерантності, забезпечення рівноправності конфесій та недопущення політизації релігійного середовища.

Актуальність дисертаційного дослідження визначається необхідністю комплексного політологічного осмислення політико-правових засад державно-релігійних відносин в Україні, аналізу сучасних тенденцій їх розвитку та пошуку оптимальних механізмів взаємодії держави і релігійних інституцій в умовах демократичної трансформації українського суспільства».

Дисертаційне дослідження здійснене на кафедрі політичних наук у рамках наукової теми кафедри «Трансформація сучасної політичної системи України: внутрішньополітичні виклики та зовнішні впливи» за номером державної реєстрації 0117U004396.

Метою дисертаційного дослідження є комплексний політологічний аналіз політико-правових засад державно-релігійних відносин в Україні, виявлення особливостей їх формування та функціонування в умовах трансформації політичної системи, а також визначення тенденцій і перспектив удосконалення державної політики у сфері свободи совісті та віросповідання, міжконфесійної взаємодії.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення наступних дослідницьких завдань:

1. Уточнити понятійно-категоріальний апарат та проаналізувати джерела дослідження державно-релігійних відносин.

2. Дослідити концептуальне осягнення державно-релігійних відносин в Україні вітчизняними й зарубіжними науковцями.

3. Проаналізувати нормативно-правове регулювання відносин держави і релігійних організацій.

4. Визначити специфіку та механізми реалізації державної політики у сфері державно-релігійних відносин.

5. З'ясувати сучасний стан і майбутні перспективи врегулювання відносин між релігійними конфесіями в Україні через механізми політичних інститутів та правових процесів.

6. Дослідити вплив релігії на політичну активність та громадянську позицію в Україні.

7. Охарактеризувати діяльність релігійних організацій в умовах війни за Незалежність України, їх роль у забезпеченні національної стійкості.

Об'єкт дослідження – державно-релігійні відносини в Україні як складова державної політики щодо релігії і Церкви та суспільно-політичних процесів.

Предмет дослідження – політико-правові механізми регулювання державно-релігійних відносин в Україні, їх інституційне забезпечення, нормативно-правова база та особливості взаємин держави і релігійних організацій.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації здійснено цілісний політологічний аналіз політико-правових засад державно-релігійних відносин в Україні, які характеризуються плюралізмом, правовим забезпеченням свободи совісті та віросповідання, унормуванням політики держави щодо релігії і Церкви, співіснуванням співпраці та конкуренції, а також розвитком міжконфесійного діалогу як інструменту національної стійкості суспільства.

Згідно з поставленими дослідницькими завданнями зроблені загальні висновки.

Інституційно-політичні чинники, що визначають зміст і спрямованість державно-релігійних відносин в сучасній Україні, пройшли непросту еволюцію, зазнавши істотних трансформацій упродовж періоду незалежності, зумовлену зміною моделей взаємодії між державою та релігійним середовищем. У цьому контексті особливої ваги набуває аналіз процесів інституціоналізації та регулювання державно-релігійних відносин як складової публічної політики.

Розгляд державно-релігійних відносин як політико-правової категорії дозволяє виявити закономірності їх трансформації під впливом історичних та соціально-політичних чинників, а також окреслити механізми їх оптимізації в умовах багатоконфесійного суспільства. У цьому контексті вони постають не лише як об'єкт наукового аналізу, а як елемент державотворчих процесів, що визначає якість взаємодії між релігією, правом і політикою та впливає на суспільну стабільність.

Джерельна база дослідження забезпечує всебічний аналіз державно-релігійних відносин в сучасній Україні з використанням теоретичних, нормативно-правових та емпіричних матеріалів. Аналіз нормативно-правових актів України, законодавчих ініціатив і міжнародних документів дає змогу простежити розвиток державно-релігійних відносин, визначити межі державного регулювання та оцінити роль законодавства у формуванні релігійної свободи.

Зібрані емпіричні й теоретичні дані засвідчують, що ключовими чинниками ефективного врегулювання державно-релігійних відносин є правова рівність релігійних організацій, чітке розмежування компетенцій держави та церковних інституцій. Гармонійний розвиток міжконфесійного діалогу вистає як інструмент попередження конфліктів та сприяє міжконфесійній згоді.

Аналіз нормативно-правової бази України свідчить, що вона містить розгалужену систему гарантій захисту права на свободу віросповідання.

Загалом чинне законодавство має демократичний характер, відповідає міжнародним стандартам у сфері прав людини. Незважаючи на закріплений у Конституції України принцип відокремлення церкви від держави, сьогодні обидві сторони об'єктивно потребують взаємної підтримки.

Розвиток державно-релігійних відносин відбувався у контексті становлення української державності, розвитку суспільного і політичного життя українського народу.

Аналіз сучасного стану та основних тенденцій розвитку державно-релігійних відносин засвідчує, що в Україні завдяки процесам демократизації суспільства відбувається поступальний розвиток релігійно-церковного життя.

Релігійні організації в умовах війни за незалежність України залишаються важливим інститутом суспільного життя, забезпечуючи духовну підтримку громадян та сприяючи консолідації суспільства. Проте свобода віросповідання на тимчасово окупованій території України опинилася під серйозною загрозою. Фіксуються випадки переслідування релігійних діячів з боку російських військових та окупаційних адміністрацій, особливо тих, хто відкрито підтримує українську державність. Християни не можуть залишатися лише спостерігачами: вони мають обов'язок долучатися до захисту країни, а церква підтримує їх молитвою, наставництвом та благословенням. Війна стала випробуванням здатності церкви бути живою духовною опорою народу.

Дякую за увагу! Відповім на ваші запитання».

3. Запитання до здобувача по темі дисертації ставили:

доктор політичних наук, професор Дерев'янка С. М.:

Яким чином взаємовідносини між державою та релігійними інститутами в умовах війна за Незалежність України впливають на процеси формування національної ідентичності та політичної консолідації українського суспільства?

Відповідь:

Війна за Незалежність України суттєво вплинула на взаємовідносини між державою та релігійними інститутами в Україні, оскільки питання релігії стало частиною національної безпеки та політичної консолідації. Більшість українських церков підтримали державу, військо та суспільство, що сприяло зміцненню єдності українського народу та формуванню спільної національної ідентичності. Діяльність УПЦ (мп), яка зберігає зв'язки з рпц, викликає суспільні суперечності та підсилює дискусії щодо впливу росії через релігійні інститути. Історично рф використовувала церкву як інструмент політичного впливу, тому сучасна Україна захищає не лише свою територіальну цілісність, а й духовну незалежність та самобутність нації. Водночас ця проблема виходить за межі лише церковного питання. Йдеться про боротьбу України за власну ідентичність та незалежність. Росія прагнула використовувати спільний релігійний простір як доказ «історичної єдності» двох народів. Тому для України духовна незалежність стала складовою державного суверенітету нарівні з політичною, військовою та культурною незалежністю.

доктор політичних наук, професор Климончук В.Й.:

Яким чином трансформація законодавства у сфері свободи совісті та державно-релігійних відносин впливає на баланс між демократичними правами громадян, інституційною автономією релігійних організацій і безпековими інтересами держави в умовах війни?

Відповідь:

Трансформація законодавства України у сфері свободи совісті та державно-релігійних відносин безпосередньо впливає на формування балансу між демократичними правами громадян, автономією релігійних організацій та безпековими інтересами держави, особливо в умовах війни. Основою цього процесу стало ухвалення у 1991 році Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», який закріпив ключові принципи демократичної держави: свободу віросповідання, рівність усіх конфесій, відокремлення церкви від держави та школи від церкви. Закон визначив свободу совісті як право людини

самостійно обирати та змінювати свої релігійні чи нерелігійні переконання без втручання держави. Таким чином, було створено нормативну основу для розвитку світоглядного плюралізму, інтеграції релігійних організацій у громадянське суспільство та формування демократичного політичного режиму.

У процесі розвитку української державності законодавство у релігійній сфері поступово адаптувалося до нових суспільно-політичних викликів. Держава вдосконалювала механізми реєстрації релігійних організацій, регулювала питання їхньої майнової діяльності, статусу релігійних громад, процедур зміни юрисдикційної підлеглості та участі церков у суспільному житті. Важливим напрямом стало також нормативне закріплення військового капеланства, що забезпечило реалізацію права військовослужбовців на свободу віросповідання навіть в умовах війни. Поряд із цим Україна гарантувала право громадян на альтернативну (невійськову) службу, що підтвердило прагнення держави дотримуватися міжнародних стандартів прав людини та забезпечувати баланс між обов'язками громадянина і його релігійними переконаннями.

Після повномасштабного вторгнення 2022 року питання державно-релігійних відносин набуло нового політичного та безпекового значення. Законодавчі зміни були спрямовані на врегулювання діяльності релігійних організацій, пов'язаних із центрами у росії, оскільки релігійний фактор почав розглядатися як елемент національної безпеки. Зокрема, були спрощені процедури переходу релігійних громад до ПЦУ, а також посилено контроль за організаціями, які можуть бути інструментом зовнішнього політичного впливу. Водночас держава намагалася зберігати принцип рівності релігійних організацій та не допустити порушення свободи совісті громадян. У результаті сучасна політика України у релігійній сфері демонструє прагнення поєднати демократичні стандарти, інституційну автономію церков та потреби захисту державного суверенітету, суспільної стабільності й національної безпеки в умовах війни.

доктор політичних наук, професор Марчук В.В.

Як радянська модель державно-релігійних відносин вплинула на трансформацію ролі релігійних інститутів і правового регулювання свободи совісті в Україні?

Відповідь:

Радянська модель державно-релігійних відносин докорінно змінила роль релігійних інститутів і сам підхід до свободи совісті в Україні. Вона відмовилася від ідеї релігії як автономного суспільного інституту та замінила її логікою тотального державного контролю. Право в цій системі втратило незалежність і стало інструментом реалізації партійно-ідеологічних рішень, що означало підпорядкування всіх сфер, включно з релігійною, політичній волі комуністичної партії.

На практиці це призвело до системного обмеження діяльності церков: масового закриття храмів, переслідування духовенства та витіснення релігії з публічного простору. Релігійні організації могли існувати лише в умовах жорсткого державного нагляду і виконувати функції, які не суперечили ідеології режиму. Свобода совісті формально існувала, але була фактично контрольованою і звуженою до мінімально дозволених форм релігійної практики.

У ширшому політичному контексті ця модель спричинила трансформацію релігії у частину державного механізму або інструмент ідеологічного впливу. Це деформувало як правову систему, так і суспільну свідомість, оскільки релігія перестала бути незалежним джерелом моральних норм і стала елементом політичної легітимації влади. Наслідки такої політики проявилися у тривалій залежності релігійного життя від держави та складності відновлення повноцінної свободи совісті в пострадянський період.

кандидат політичних наук, доцент Березовська-Чміль О.Б.:

Яким чином консенсусний механізм ухвалення рішень у ВРЦіРО впливав на формування спільної позиції релігійних інституцій України щодо ідеології «русского мира» в умовах війни за Незалежність України?

Відповідь:

Консенсусний механізм ухвалення рішень у ВРЦіРО суттєво впливав на формування спільної позиції релігійних інституцій України щодо ідеології «руського мира» в умовах війни за Незалежність України. Оскільки Рада об'єднує різні конфесії без жорсткої ієрархії, усі рішення приймаються шляхом узгодження позицій учасників, що змушувало релігійні інституції шукати компроміс між різними богословськими та політичними підходами. Саме через це питання ставлення до «руського мира» стало одним із найбільш складних і чутливих у внутрішньому діалозі ВРЦіРО, адже різні конфесії по-різному оцінювали як саму ідеологію, так і рівень допустимості її публічного засудження.

Більшість конфесій, зокрема ПЦУ та УГКЦ, займали чітку позицію щодо «руського мира», трактуючи його як політико-релігійну ідеологію імперського характеру, яка використовується російською православною церквою для виправдання агресії росії проти України. На їхню думку, ця концепція суперечить основним принципам християнства, оскільки поєднує релігію з імперською політикою та ідеєю домінування над іншими народами. Водночас позиція УПЦ (мп) залишалася більш неоднозначною: частина її представників уникала прямого засудження «руського мира», тоді як інші поступово дистанціювалися від цієї концепції після початку повномасштабної війни. Така внутрішня неоднорідність створювала додаткові труднощі у виробленні єдиної позиції Ради.

Саме консенсусний характер діяльності ВРЦіРО визначив зміст її офіційних заяв та публічної риторики. Частина учасників Ради наполягала на використанні чітких формулювань із прямим засудженням «руського мира» як псевдорелігійної або єретичної доктрини, тоді як інші підтримували більш стриману та узагальнену риторику задля збереження внутрішньої єдності організації. У результаті ВРЦіРО формувала компромісні заяви, які одночасно підтримували суверенітет України, засуджували російську агресію та дозволяли уникнути відкритого конфлікту між конфесіями всередині Ради. Такий підхід

дав змогу зберегти інституційну цілісність ВРЦіРО навіть в умовах війни та посилення суспільно-політичної поляризації. ВРЦіРО в умовах війни виконує не лише релігійну, а й важливу політичну та комунікаційну функцію, формуючи спільну позицію релігійних інституцій щодо ключових викликів для української державності.

кандидат політичних наук, доцент Міщук М.Б.:

Якою мірою взаємодія державних інститутів, міжнародних релігійних центрів і внутрішньоконфесійних акторів вплинула на трансформацію процесу української автокефалії від його блокування у 2008 році до інституційного оформлення ПЦУ у 2018–2019 роках?

Відповідь:

Взаємодія державних інститутів, міжнародних релігійних центрів і український церков відіграла вирішальну роль у трансформації процесу української автокефалії від його блокування у 2008 році до інституційного оформлення ПЦУ у 2018–2019 роках. У 2008 році цей процес фактично зупинився через поєднання внутрішніх суперечностей між українськими православними структурами, відсутність консолідованої позиції щодо юрисдикційного статусу та сильна протидія наданню автокефалії від московського патріархату. Константинопольський патріархат у той період займав обережну позицію, зважаючи на можливий конфлікт у всеправославному світі та тиск москви, що зробило автокефалію політично і канонічно нереалізованою, попри її потенційну можливість.

Кардинальна зміна відбулася після 2014 року, коли війна з росією та внутрішньополітична трансформація України перетворили церковне питання на елемент національної безпеки. Держава почала відігравати активну роль у підтримці автокефального процесу, розглядаючи його як інструмент зміцнення державної єдності та ідентичності. Водночас Вселенський патріархат поступово посилив свою участь у вирішенні українського питання, переглянувши історичні канонічні підстави підпорядкування Київської митрополії москві та

взявши на себе роль арбітра у міжправославному конфлікті. Це створило новий баланс сил, у якому Константинополь виступив альтернативним центром легітимації української церковної незалежності.

Внутрішньо-конфесійні процеси також суттєво вплинули на результат. УПЦ КП та УАПЦ стали рушієм об'єднавчого процесу, тоді як УПЦ (мп) зберігала позицію протидії або стриманого несприйняття автокефалії, що відображало її зв'язок із рпц та ідеологічним контекстом «руського мира». Проте з часом посилювалися процеси переходу парафій та зростання суспільного запиту на єдину помісну церкву. Кульмінацією стало формування ПЦУ у 2018 році на Об'єднавчому соборі та надання Томосу про автокефалію у 2019 році, що стало результатом синергії державної підтримки, міжнародного канонічного рішення Константинополя та внутрішньої консолідації частини українського православ'я. У підсумку автокефалія стала не лише релігійним, а й політико-інституційним результатом взаємодії різних рівнів влади, церковних структур і міжнародних центрів впливу.

кандидат політичних наук, доцент Ломака І.І.:

Якою чином високий рівень довіри до релігійних інституцій в Україні впливає на їхню фактичну участь у політичному процесі, і чи не підриває така взаємодія принцип відокремлення Церкви від держави в умовах демократичної системи?

Відповідь:

Високий рівень довіри до релігійних інституцій в Україні безпосередньо посилює їхню роль у політичному процесі, навіть попри формальне відокремлення Церкви від держави. Церква стабільно посідає перші позиції серед суспільних інституцій за рівнем довіри, випереджаючи парламент, уряд і політичні партії. У суспільній свідомості вона сприймається не лише як релігійна організація, а як носій моральних цінностей, гарант справедливості та символ національної ідентичності. Саме цей моральний авторитет перетворює її

на важливий суспільно-політичний чинник, який впливає на громадську думку і може опосередковано формувати політичні орієнтири громадян.

На практиці це призводить до активної взаємодії релігійних інституцій із політичними акторами. Політики часто намагаються використати авторитет Церкви як ресурс легітимації: відвідують богослужіння, фінансують будівництво храмів, залучають духовенство до публічних заходів або використовують релігійну символіку в політичних кампаніях. Водночас окремі церковні діячі, прямо чи опосередковано, висловлюють позиції щодо виборів або політичного курсу. Це створює ситуацію взаємного впливу: політика намагається отримати моральну підтримку Церкви, а Церква - захист своїх інтересів, можливість вільної діяльності та збереження впливу в суспільстві. У результаті релігійні організації фактично стають елементом політичної соціалізації та частиною ширшого механізму формування громадянської свідомості.

Однак така взаємодія несе й серйозні ризики для демократичної системи та принципу світськості держави. Формально Церква не має права брати участь у політичній агітації, адже це не врегульовано законодавством і суперечить ідеї відокремлення релігійних організацій від держави. Проте фактична практика свідчить про наявність неформального політичного впливу. Це може призводити до політизації релігії, коли Церква асоціюється з конкретними політичними силами, а також до маніпуляцій віруючими через апеляцію до віри та морального авторитету. У таких умовах зростає ризик підриву нейтральності Церкви, посилення міжконфесійної напруги та використання релігії як інструменту політичної боротьби.

кандидат політичних наук, доцент, Матвієнків С.В.

Наскільки ефективним є нормативно-правове регулювання принципу світськості в Україні (зокрема положень Конституції та виборчого законодавства) в умовах фактичного використання релігійної риторики та інституцій у передвиборчій політичній практиці?

Відповідь:

Нормативно-правова база України досить чітко закріплює принципи світськості держави та відокремлення церкви від політики. Конституція України гарантує, що жодна релігія не може бути державною чи обов'язковою, а виборче законодавство прямо забороняє використання релігійної символіки, участь духовенства в агітації та релігійний тиск на виборців. Формально ці норми створюють зрозумілі межі між політичною та релігійною сферами.

Однак на практиці їхня ефективність є обмеженою. Політична реальність демонструє, що релігійний фактор активно використовується під час виборчих кампаній: політики демонструють публічну близькість до духовенства, організовують релігійні заходи у політичному контексті або отримують символічну підтримку з боку церковних діячів. Такі дії часто не оформлюються як пряма агітація, але фактично виконують її функцію, впливаючи на електоральні настрої, особливо в релігійно активних регіонах.

Причина слабкої ефективності регулювання полягає у поєднанні формального характеру заборон і високого суспільного авторитету церкви. Релігійні інституції мають значний моральний вплив, тому їхня присутність у публічному просторі легко конвертується в політичний ресурс. Правове регулювання світськості існує і є достатньо чітким на рівні законів, але його практична реалізація є непослідовною. Це призводить до того, що релігія фактично залишається важливим елементом політичної конкуренції, навіть попри формальну заборону її використання у виборчому процесі.

кандидат політичних наук, доцент Мадрига Т.Б.:

Яким чином міжнародні стандарти у сфері свободи совісті впливають на формування балансу між релігійною свободою, принципом нейтральності держави та політичними інтересами в сучасних демократичних системах, зокрема в Україні?

Відповідь:

Міжнародні акти у сфері прав людини, зокрема Загальна декларація прав людини, закріплюють свободу совісті, думки та релігії як базове комплексне право. Воно включає як індивідуальне, так і колективне право на релігійне вираження та публічне проголошення переконань. Подальший розвиток міжнародного права, зокрема в рамках Європейської конвенції з прав людини та документів ОБСЄ, розширив розуміння свободи совісті, включивши її до основ демократичного політичного устрою.

Міжнародні стандарти у сфері свободи совісті формують для держав загальний нормативний порядок, у межах якого вони зобов'язані забезпечувати як свободу релігії, так і нейтральність у світоглядних питаннях. Йдеться про те, що свобода віросповідання визнається базовим правом людини, яке включає як індивідуальний, так і колективний вимір, але при цьому не є абсолютним: держава може встановлювати обмеження лише в інтересах громадського порядку, безпеки та захисту прав інших осіб. Таким чином, міжнародне право задає баланс між свободою та відповідальністю.

В Україні цей баланс перебуває в процесі становлення і адаптації до європейських стандартів. Формально українське законодавство відповідає міжнародним нормам і закріплює відокремлення церкви від держави та рівність релігійних організацій. Однак на практиці релігія часто взаємодіє з політикою, що посилює її роль у суспільних процесах і водночас ускладнює дотримання повної нейтральності. Це проявляється у політичному використанні релігійної риторики та впливі церков на громадську думку. Міжнародні стандарти виступають орієнтиром, але їх реалізація залежить від рівня інституційної зрілості держави та характеру політичної культури.

До доповіді було задано 8 запитань, на які здобувач дав правильні та ґрунтовні відповіді.

4. Виступи членів семінару:

кандидат політичних наук, доцент Ломака І.І.:

Дисертаційне дослідження на тему «Політико-правові засади державно-релігійних відносин в сучасній Україні» присвячене надзвичайно актуальній проблематиці – дослідженню особливостей функціонування та трансформації державно-релігійних відносин в умовах демократичного розвитку України, суспільно-політичних змін, міжконфесійної взаємодії та сучасних викликів, пов'язаних із війною за незалежність України.

Автором здійснено ґрунтовне теоретико-методологічне обґрунтування досліджуваної проблематики, проведено комплексний аналіз політико-правових засад державно-релігійних відносин, розкрито механізми взаємодії держави і релігійних організацій, а також досліджено роль релігійного чинника у сучасних політичних процесах. Структура дисертації є логічною та послідовною: у роботі розглянуто теоретико-методологічні засади дослідження державно-релігійних відносин (розділ 1), проаналізовано інституційні механізми та політичні процеси у сфері державно-релігійних відносин в Україні (розділ 2), а також досліджено релігійні організації як акторів сучасних політичних процесів в Україні (розділ 3).

Важливо підкреслити, що здобувачем комплексно опрацьовано понятійно-категоріальний апарат дослідження: у розділі 1 (підрозділи 1.1-1.3) здійснено аналіз понять «державно-релігійні відносини», «міжконфесійні відносини», «свобода совісті», розкрито стан наукової розробки проблематики та охарактеризовано теоретико-концептуальні підходи до осмислення державно-релігійних відносин у вітчизняній і зарубіжній науці. Це дозволило сформувати цілісне методологічне підґрунтя дослідження та забезпечити належний рівень наукової аргументації.

У розділі 2 (2.1-2.3) автором детально проаналізовано нормативно-правові основи функціонування державно-релігійних відносин в Україні, досліджено механізми формування та реалізації державної політики у сфері релігії, а також розкрито інституційні та процесуальні аспекти міжконфесійної взаємодії. Особливу увагу приділено питанням правового забезпечення свободи

віросповідання, принципу відокремлення церкви від держави та ролі політичних інститутів у врегулюванні міжконфесійних відносин.

У розділі 3 (3.1–3.3) значну увагу приділено аналізу ролі релігійних організацій у процесах політичної соціалізації, формуванні громадянської свідомості та національної ідентичності. Окремо досліджено релігію як інструмент політичного впливу, а також діяльність релігійних організацій в умовах війни за незалежність України. Це надало дослідженню актуальності, прикладного характеру та дозволило розкрити вплив релігійного чинника на суспільну консолідацію й забезпечення національної стійкості.

Дисертація характеризується достатнім рівнем наукової новизни, зокрема через комплексний політологічний аналіз політико-правових механізмів регулювання державно-релігійних відносин, обґрунтування ролі міжконфесійного діалогу як чинника суспільної стабільності та визначення особливостей взаємодії держави і релігійних організацій в умовах сучасних суспільно-політичних викликів. Практичне значення роботи полягає в можливості використання її висновків і рекомендацій у процесі формування державної політики у сфері свободи совісті та віросповідання, удосконалення нормативно-правового забезпечення державно-релігійних відносин, а також у діяльності органів державної влади, релігійних організацій та науково-освітній сфері.

Враховуючи зазначене, можна зробити висновок, що дисертаційне дослідження Мельничука Івана Васильовича є самостійною завершеною науковою працею, відповідає «Вимогами до оформлення дисертації наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами) за спеціальністю 052 Політологія, містить наукову новизну та має теоретичне та практичне значення».

доктор політичних наук, професор Климончук В.Й.:

Дисертаційне дослідження здійснено на належному теоретико-методологічному рівні. Автором внесено корективи до тексту дисертаційної

роботи відповідно до зауважень і рекомендацій, висловлених під час обговорення дисертації на засіданні кафедри політичних наук.

У підрозділах 1.1-1.3 було уточнено понятійно-категоріальний апарат дослідження, зокрема конкретизовано зміст понять «державно-релігійні відносини», «міжконфесійні відносини», «свобода совісті», «свобода віросповідання», а також чіткіше розмежовано політичний, правовий та інституційний аспекти взаємодії держави й релігійних організацій. З метою підвищення концептуальної цілісності дослідження дисертантом посилено теоретико-концептуальний аналіз державно-релігійних відносин у вітчизняній та зарубіжній науці, а також уточнено методологічні підходи до їх дослідження.

У розділі 2 (2.1-2.3), присвяченому інституційним механізмам і політичним процесам у сфері державно-релігійних відносин, автором доопрацьовано аналіз нормативно-правової бази України, що регулює сферу свободи совісті та діяльності релігійних організацій. Зокрема, розширено аналіз положень Конституції України, Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», міжнародно-правових документів у сфері прав людини, а також сучасних законодавчих ініціатив, пов'язаних із державно-релігійними відносинами в умовах війни. Також конкретизовано механізми формування та реалізації державної політики у сфері релігії, уточнено роль державних інституцій у забезпеченні міжконфесійної стабільності та розвитку партнерської взаємодії між державою і релігійними організаціями.

Опрацьовано та враховано зауваження щодо посилення прикладного характеру дослідження. У доопрацьованій версії дисертації більш чітко висвітлено особливості міжконфесійної взаємодії в Україні, механізми попередження міжконфесійних конфліктів, а також роль міжконфесійного діалогу як інструменту суспільної консолідації. Автором зменшено окремі термінологічні повтори, посилено логіку викладу матеріалу та структуровано висновки відповідно до поставлених завдань дослідження.

У розділі 3 (3.1-3.3) автором доповнено аналіз ролі релігійних організацій у процесах політичної соціалізації, формуванні громадянської свідомості та

національної ідентичності. Значну увагу приділено дослідженню релігії як інструменту політичного впливу, а також діяльності релігійних організацій в умовах війни за незалежність України. Дисертант розширив аналіз сучасних викликів у релігійній сфері, зокрема проблем забезпечення свободи віросповідання на тимчасово окупованих територіях України, випадків переслідування релігійних діячів та використання релігійного чинника у гібридній війні.

Автор доповнив висновки, чіткіше узгодивши їх із метою та завданнями дослідження, а також конкретизував положення наукової новизни та практичного значення отриманих результатів. Було доопрацьовано додатки, оновлено окремі статистичні й аналітичні матеріали щодо сучасного стану релігійного середовища України.

Дослідження політико-правових засад державно-релігійних відносин у сучасній Україні є важливою науковою та практичною проблемою, особливо в умовах демократичної трансформації суспільства та війни за незалежність України. У дисертації послідовно розкрито особливості функціонування державно-релігійних відносин, проаналізовано механізми державного регулювання релігійної сфери, визначено роль релігійних організацій у суспільно-політичних процесах та обґрунтовано значення міжконфесійного діалогу для забезпечення суспільної стабільності й національної стійкості.

Таким чином, дисертація на тему «Політико-правові засади державно-релігійних відносин в сучасній Україні» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а також вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (зі змінами), і може бути допущена до захисту».

5. Виступ наукового керівника Кобець Ю.В., доктора політичних наук, професора, завідувача кафедри політичних наук:

Актуальність дисертаційного дослідження визначається тим, що в умовах демократичної трансформації українського суспільства, європейської інтеграції та повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України державно-релігійні відносини набувають особливого суспільно-політичного значення. Релігійна сфера сьогодні є не лише складовою духовного життя суспільства, а й важливим чинником формування національної ідентичності, суспільної консолідації, громадянської активності та забезпечення національної стійкості держави. Водночас сучасні виклики актуалізують питання вдосконалення механізмів взаємодії держави та релігійних організацій, забезпечення міжконфесійної стабільності, дотримання свободи совісті та недопущення використання релігійного чинника в деструктивних політичних цілях.

Політико-правовий та міждисциплінарний характер дисертаційного дослідження зумовив основні параметри роботи – її структуру, мету й завдання, об'єкт і предмет, а також логіку обґрунтування наукової новизни та практичного значення результатів. Відповідно до поставленої мети здобувач сформував репрезентативну джерельну базу, опрацював наукові підходи в межах політичної науки, релігієзнавства, правознавства та державно-управлінських студій і здійснив комплексний аналіз політико-правових засад державно-релігійних відносин в Україні як інтегративного феномену, що поєднує правові, політичні, інституційні та суспільно-комунікаційні аспекти. Положення, висновки й узагальнення автора є аргументованими та логічно вмотивованими, а отримані результати – науково обґрунтованими і такими, що в сукупності розкривають важливу проблему розвитку державно-релігійних відносин в умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій.

Науково-практичне значення одержаних результатів зумовлюється тим, що вони цілісно висвітлюють сучасний стан і тенденції розвитку державно-релігійних та міжконфесійних відносин в Україні, механізми їх нормативно-

правового регулювання та можливості вдосконалення державної політики у сфері свободи совісті та віросповідання. Висновки та узагальнення можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях, у навчальному процесі (зокрема у курсах з політології, релігієзнавства, державного управління, конституційного права, державно-релігійних відносин), а також у практичній діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, релігійних організацій, громадських інституцій та аналітичних центрів. Отримані результати можуть сприяти вдосконаленню механізмів міжконфесійного діалогу, розвитку партнерської взаємодії держави і релігійних організацій, зміцненню суспільної злагоди та забезпеченню національної стійкості в умовах сучасних викликів.

Основні положення та висновки дисертації апробовано у наукових публікаціях здобувача та матеріалах науково-практичних конференцій, що засвідчує системність дослідницької роботи й належний рівень опрацювання проблематики. У підсумку дисертаційне дослідження на тему «Політико-правові засади державно-релігійних відносин в сучасній Україні» є самостійною, завершеною науковою працею, що характеризується актуальністю, обґрунтованістю висновків і практичною значущістю, відповідає вимогам та чинним нормативним актам і може бути рекомендоване до захисту в разовій спеціалізованій вченій раді з присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки».

6. В обговоренні дисертаційної роботи взяли участь: кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук Москалюк М. Ф., кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук Матвієнків С. М., кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук Міщук М. Б., кандидат історичних наук, доцент кафедри політичних наук Генік М. А., кандидат політичних наук, доцент кафедри політичних наук Доцяк І. І.

Заслухавши публічну презентацію наукових результатів дисертації Мельничука Івана Васильовича та обговоривши її на фаховому семінарі кафедри політичних наук прийнято наступні висновки щодо дисертації.

7. Висновок про перевірку дисертацій та наукових публікацій здобувачів на виявлення порушення академічної доброчесності з наданням (до витягу додається довідка за підписом проректора з науково-педагогічної та міжнародної діяльності університету).

УХВАЛИЛИ:

ПРИЙНЯТИ такий висновок про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації:

Висновок

наукового фахового семінару кафедри політичних наук факультету історії, політології і міжнародних відносин Карпатського національного університету імені Василя Стефаника
про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації «Політико-правові засади державно-релігійних відносин в сучасній Україні» здобувача ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 політологія з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається її безпосереднім зв'язком із ключовими напрямками розвитку сучасної української політичної науки, які формуються під впливом масштабних суспільно-політичних трансформацій, викликів війни та потреби зміцнення національної стійкості держави. Насамперед робота корелює з пріоритетами державної політики у сфері державно-релігійних відносин і національної безпеки, оскільки розглядає релігійний чинник як важливий елемент суспільної консолідації, формування громадянської ідентичності та забезпечення міжконфесійної стабільності в умовах зовнішньої агресії.

В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України особливого значення набуває проблема збереження суспільної єдності, недопущення деструктивного використання релігійного середовища у політичних цілях та протидії інформаційно-ідеологічним впливам, що спрямовані на розхитування довіри до державних інституцій. У цьому контексті державно-релігійні відносини постають не лише як сфера правового регулювання, а як складова системи національної безпеки, що впливає на стабільність політичного процесу, рівень суспільної довіри та здатність держави до ефективного управління в кризових умовах.

Дослідження також узгоджується з науковими розробками, присвяченими модернізації публічного управління, удосконаленню механізмів державної політики у сфері свободи совісті та віросповідання, розвитку інститутів громадянського суспільства та забезпеченню ефективної міжконфесійної взаємодії. Воно сприяє поглибленню теоретичного розуміння інституційних і процесуальних аспектів державно-релігійних відносин, а також формуванню підходів до підвищення ефективності стратегічних комунікацій у релігійній сфері.

У практичному вимірі актуальність дослідження зумовлена необхідністю вдосконалення державної політики щодо релігійних організацій, розвитку механізмів міжконфесійного діалогу, запобігання релігійно вмотивованим конфліктам та зміцнення суспільної злагоди. Важливим є також посилення спроможності держави до реагування на сучасні виклики, пов'язані з гібридними впливами, що використовують релігійний фактор як інструмент політичної та інформаційної боротьби.

Дослідження державно-релігійних відносин у сучасній Україні є своєчасним і науково обґрунтованим, оскільки воно спрямоване на осмислення ключових тенденцій розвитку суспільства та вироблення практичних підходів до забезпечення стабільності, консолідації та стійкості української держави в умовах сучасних викликів.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження “Політико-правові засади міжконфесійних відношень в Україні: політологічний аналіз” затверджена Вченою радою Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, протокол № 09 від 01 листопада 2022 року та уточнена “Політико-правові засади державно-релігійних відносин в сучасній Україні” Вченою радою Карпатського національного університету імені Василя Стефаника, протокол № 08 від 29 квітня 2026 року. Дисертаційне дослідження здійснене на кафедрі політичних наук. Дисертаційне дослідження здійснене на кафедрі політичних наук у рамках наукової теми кафедри «Трансформація сучасної політичної системи України: внутрішньополітичні виклики та зовнішні впливи» за номером державної реєстрації 0117U004396.

3. Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації здійснено цілісний політологічний аналіз політико-правових засад державно-релігійних відносин в Україні як складної багатовимірної системи взаємодії держави та релігійних організацій, що функціонує в умовах демократичної трансформації суспільства, конституційно-правового забезпечення свободи совісті та сучасних викликів, пов'язаних із війною за незалежність України. Наголошено на плюралістичному характері релігійного середовища, поєднанні співпраці та регулятивного впливу держави, а також на зростанні ролі міжконфесійного діалогу як чинника суспільної стабільності та національної стійкості.

У процесі дослідження вперше обґрунтовано авторське бачення державно-релігійних відносин як політико-правового феномену, що охоплює інституційний, нормативно-правовий та суспільно-комунікаційний виміри взаємодії держави і релігійних організацій. Доведено, що ці відносини є не лише сферою правового регулювання, а й чинником формування громадянської свідомості, національної ідентичності та суспільної консолідації. Внеском здобувача є уточнення та концептуалізація понять «державно-релігійні

відносини», «міжконфесійні відносини», «свобода совісті» та «свобода віросповідання» в контексті сучасної політичної науки.

Розроблено концептуальну модель аналізу державно-релігійних відносин в Україні, яка інтегрує вітчизняні та зарубіжні наукові підходи й враховує специфіку трансформації українського релігійного простору під впливом демократичних реформ, глобалізаційних процесів і воєнно-політичних викликів. Виокремлено ключові рівні їх функціонування: нормативно-правовий, інституційний та комунікаційний, що дозволяє системніше аналізувати механізми державної політики у сфері релігії і Церкви.

Здійснено комплексний аналіз нормативно-правового забезпечення державно-релігійних відносин в Україні, включаючи конституційні положення, профільне законодавство та міжнародно-правові стандарти у сфері свободи совісті та віросповідання. Виявлено проблемні аспекти правозастосування, зокрема щодо принципу рівності релігійних організацій та балансу між свободою релігії і вимогами національної безпеки, що дало змогу сформулювати пропозиції щодо вдосконалення державної політики.

Комплексно досліджено роль релігійних організацій у сучасних політичних процесах України, зокрема їх вплив на політичну соціалізацію, формування громадянської свідомості та національної ідентичності, а також участь у суспільній консолідації в умовах війни за незалежність України. Встановлено їх значення як соціальних акторів, що впливають на суспільну стабільність та міжконфесійні відносини.

Набули подальшого розвитку теоретичні уявлення про сутність державної політики щодо релігії і Церкви, особливості функціонування державно-релігійних відносин у багатоконфесійному суспільстві, а також роль міжконфесійного діалогу як інструменту суспільної злагоди та національної стійкості.

4. Теоретичне значення дисертації полягає у розширенні наукових уявлень про феномен державно-релігійних відносин у сучасній Україні, зокрема через уточнення їх змісту, ключових ознак, структурних компонентів і

механізмів функціонування в умовах демократичної трансформації суспільства та воєнно-політичних викликів. Дослідження сприяє систематизації підходів до аналізу взаємодії держави і релігійних організацій, міжконфесійних процесів та релігійного чинника в політичному житті, що дає змогу визначити чинники суспільної консолідації, національної ідентичності та міжконфесійної стабільності.

Важливим аспектом є аналіз нормативно-правових та політико-інституційних засад державно-релігійних відносин в Україні, що дозволяє оцінити ефективність чинних механізмів державної політики у сфері свободи совісті та віросповідання, виявити наявні правові й інституційні прогалини та визначити напрями їх удосконалення відповідно до сучасних суспільних викликів.

Отримані результати розширюють концептуальні підходи до взаємодії державних інституцій, релігійних організацій та громадянського суспільства у процесі формування міжконфесійного діалогу, а також поглиблюють інституційний аналіз політичних процесів з урахуванням релігійного виміру суспільного розвитку та забезпечення національної стійкості України.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування його результатів для вдосконалення чинного законодавства, розробки державних програм із забезпечення свободи віросповідання та оптимізації механізмів державно-релігійної взаємодії, а також у практичній реалізації державної політики щодо релігії і Церкви, діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та релігійних організацій, громадських об'єднань з метою запобігання конфліктним ситуаціям та зміцнення міжконфесійного діалогу. Отримані наукові висновки можуть слугувати підґрунтям для дослідження теоретичних, правових та організаційних засад формування сучасної моделі державно-релігійних відносин з метою, подальших галузевих і міждисциплінарних наукових розвідок, а також в освітньому процесі – підготовки навчальних і навчально-методичних матеріалів для викладання

політології та інших соціально-гуманітарних дисциплін та розвитку освітніх програм із міжрелігійної толерантності.

5. Ступінь новизни основних результатів дисертації порівняно з відомими дослідженнями аналогічного характеру полягає в комплексному політологічному опрацюванні проблематики державно-релігійних відносин як багатовимірного політико-правового феномену сучасної України в умовах демократичної трансформації, глобалізаційних процесів і війни за незалежність України. Здобувачем актуалізовано сучасну наукову літературу, нормативно-правову базу та міждисциплінарні підходи, що дало змогу системно проаналізувати інституційні, правові та комунікаційні виміри взаємодії держави і релігійних організацій.

Уперше запропоновано:

– концептуальну модель аналізу державно-релігійних відносин в Україні як інтегративного політико-правового феномену, що поєднує нормативно-правовий, інституційний та суспільно-комунікаційний рівні та враховує специфіку трансформації українського релігійного ландшафту під впливом демократичних реформ, глобалізації та воєнно-політичних викликів;

– трактування державно-релігійних відносин як системи взаємодії держави і релігійних організацій, що функціонує в умовах співіснування співпраці, регулятивного впливу та конкуренції, а також виконує функції суспільної консолідації та формування національної ідентичності;

– підхід до аналізу міжконфесійних процесів як окремого політико-правового виміру державно-релігійних відносин, що безпосередньо впливає на рівень суспільної стабільності та національної стійкості України.

У дисертаційній роботі удосконалено:

– теоретико-методологічні підходи до дослідження державно-релігійних та міжконфесійних відносин як інтегративної політичної категорії, що охоплює правові, інституційні та соціально-комунікаційні механізми взаємодії держави і Церкви;

- типологізацію форм міжрелігійної взаємодії та конфліктності, систематизовану за джерелами виникнення, формами прояву та рівнем впливу на соціально-політичну стабільність;

- аналіз нормативно-правового забезпечення державно-релігійних відносин в Україні з урахуванням практики реалізації законодавства, що дозволило виявити правові прогалини та суперечності між державним і церковним регулюванням;

- уявлення про роль релігійних організацій у політичних процесах України, зокрема їх вплив на політичну соціалізацію, формування громадянської свідомості та національної ідентичності в умовах війни за незалежність України;

- підходи до розуміння міжконфесійного діалогу як інструменту суспільної стабілізації та національної стійкості в кризових соціально-політичних умовах.

Новий рівень розвитку в науковій роботі отримали:

- понятійно-категоріальний апарат теорії державно-релігійних відносин, зокрема уточнення понять «державно-релігійні відносини», «міжконфесійні відносини», «свобода совісті» та «свобода віросповідання» як політико-правових категорій;

- наукові підходи до розмежування рівнів функціонування релігійного чинника в політиці (нормативного, інституційного та комунікаційного);

- уявлення про механізми взаємодії держави та релігійних організацій у контексті забезпечення балансу між свободою релігії та вимогами національної безпеки;

- концепти ролі релігійних організацій як соціальних акторів політичної стабілізації, суспільної консолідації та міжконфесійного порозуміння;

- науково-практичні підходи до вдосконалення державної політики у сфері релігії і Церкви з урахуванням сучасних трансформацій та воєнно-політичних викликів.

6. Використання результатів роботи. Результати дослідження можуть бути використані в навчальному процесі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника під час викладання дисциплін «Правові проблеми політичної науки» та «Державне управління і місцеве самоврядування» для здобувачів спеціальності 052 Політологія. Конкретні пропозиції щодо оптимізації політики у сфері інформаційної безпеки спрямовано до діяльності органів державної влади, а рекомендації щодо удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності цих органів – суб'єктам права законодавчої ініціативи.

7. Особиста участь автора. Дисертаційна робота виконана здобувачем самостійно на основі ґрунтовного опрацювання сучасних здобутків вітчизняної та зарубіжної політичної науки. У дослідженні продемонстровано належний рівень теоретичної підготовки, уміння критично осмислювати наукові підходи та інтегрувати їх у власну концептуальну модель. Сформульовані положення, узагальнення та висновки є результатом особистого наукового пошуку автора й спираються на проведений комплексний аналіз джерельної бази та емпіричного матеріалу.

Основні результати дисертації пройшли належну апробацію: за темою дослідження підготовлено три наукові статті, опубліковані у фахових виданнях України категорії «Б», а також шість тез доповідей на науково-практичних конференціях. Це свідчить про фахову верифікацію отриманих результатів і їх відповідність сучасним вимогам до наукових досліджень у галузі політичних наук.

Дисертаційну роботу виконано на кафедрі політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Науковий керівник – кандидат політичних наук, доцент Кобець Ю.В.

Робота є результатом самостійних досліджень Мельничука Івана Васильовича.

8. Перелік публікацій за темою дисертації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 9 наукових публікацій, з яких 3 наукові статті у

наукових фахових виданнях України, віднесених до категорії “Б”, 6 публікацій – у збірниках матеріалів, статей і тез доповідей міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

Статті в наукових фахових виданнях України категорії Б:

1. Мельничук І. Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій як об'єднавчий центр релігійної єдності в часі війни рф проти України. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія / Карпатський національний університет імені Василя Стефаника*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип.17. С. 138–145.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-17-18>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/issue/view/19/19>

2. Мельничук І. Гудь Б. Як об'єднати українське православ'я? *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія / Карпатський національний університет імені Василя Стефаника*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 19. С. 254–262.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-18-24>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/161/158>

3. Мельничук І. Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» (2024) – політико-правові підстави прийняття і ймовірні наслідки для православних церков в Україні. *Літопис Волині: Всеукраїнський науковий часопис*. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2024. Число 31. С. 162–169.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.31.25>

URL: <http://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/566/497>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

4. Мельничук І. Відділення церкви від держави: політико-правове та релігійне розуміння. *Політичні процеси сучасності: глобальний та регіональний вимір*: збірник матеріалів VI Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Івано-Франківськ, 8–9 травня 2025 р.). Електронне видання. Івано-Франківськ: Карпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2025. С.103-105.

URL:<http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/23619/1/Pronoza%20I.pdf>

5. Мельничук І. Вплив спадщини СРСР на державно-церковні відносини в Україні. *Сучасні політичні процеси: глобальний та національний виміри: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Одеса, 6–7 березня 2025 р.)* / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса, 2025. С. 186–190.

URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/7c2deffb-82b8-4d59-8121-348c8cf78bb9/content>

6. Мельничук І. Всеукраїнська рада церков і релігійних організацій в українському медіапросторі в умовах війни. *Матеріали звітної наукової вебконференції викладачів, докторантів, аспірантів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника за 2023 рік (м. Івано-Франківськ 1–5 квітня 2024 р. Електронне видання. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2024. С. 80–82.*

URL: https://drive.google.com/file/d/1w5y6w0g0W5BpT_cblrbonZBCF-77kba0/view

7. Мельничук І. Закон України «Про захист конституційного ладу у сфері діяльності релігійних організацій» як запорука релігійної безпеки в умовах війни. Глобальний світ і Україна: сучасні виклики та пошук відповідей: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 31 жовт. 2024 р.) / [редкол.: Герасіна Л. М. (голова), Козловець М. А., Прудников В. А. та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики; Харків. асоц. політологів. – Харків : Право, 2024. С. 21–23.

URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/conf-31-10-24-released.pdf>

8. Мельничук І. Православна Церква України як важливий геополітичний гравець. *Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (XXXIX Харків. політол. читань), м. Харків, 28 берез. 2025 р.* / [редкол.: Л. М. Герасіна (голова), О. Ю. Панфілов, В. А. Прудников та ін.]; Аналіт. центр сучас. гуманітаристики ; Харків. асоц. політологів. Харків: Право, 2025. С. 15–19.

URL:https://pravo-izdat.com.ua/index.php?route=product/product/download&product_id=5569&download_id=1984&srsId=AfmBOopsU-AzBWYA0YE1uc9A-RxCzCQIvtQKu1ENUqgdJM1mxmI7hsV3

9. Мельничук В. І., Мельничук І. В. Православна церква України як провідник національної ідентичності. *Церква в суспільному і духовному житті Покуття (до 100-ліття храму Різдва Пресвятої Богородиці в селі Торговиця Городенківської громади): збірник матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. (с. Торговиця, 4 вересня 2025 р.). Львів – Торунь: Liha Pres, 2025. С. 66–70.*

ВВАЖАТИ, що дисертаційна робота Мельничука І.В. «Політико-правові засади державно-релігійних відносин в сучасній Україні» є завершеною науковою працею, у якій розв'язано конкретне наукове завдання щодо дослідження державно-релігійних відносин в Україні як складова державної політики щодо релігії і Церкви та суспільно-політичних процесів, що має важливе значення для політичної науки.

2. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 9 наукових публікацій, з яких 3 наукові статті у наукових фахових виданнях України, віднесених до категорії “Б”, 6 публікацій – у збірниках матеріалів, статей і тез доповідей міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій.

3. Дисертація відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12 січня 2017 р. (зі змінами) «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанові Кабінету Міністрів України про «Порядок присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

РЕКОМЕНДУВАТИ дисертаційну роботу «Політико-правові засади державно-релігійних відносин в сучасній Україні», подану Мельничуком Іваном Васильовичем на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

052 Політологія для подання до розгляду та захисту у разовій спеціалізованій вченій раді Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Розглянувши заяви і документи голови СВР, рецензентів і опонентів та встановивши, що подані документи відповідають вимогам до членів спеціалізованої вченої ради згідно Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами).

Пропонувати вченій раді Університету призначити наступний склад разової ради:

Головою разової спеціалізованої вченої ради:

Климончука Василя Йосифовича, доктора політичних наук, професора, професора кафедри політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

1. Климончук В.Й. Політико-правові засади регулювання відносин держави і церкви в Україні. Актуальні проблеми філософії та соціології. 2026. №58. Том 2. С.241-247.

Ключові слова: держава, церква, державно-церковні відносини, свобода совісті, свобода віросповідання, релігійні організації, нормативно-правове регулювання, капеланство, національна безпека, релігійна безпека, Україна.

DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v058.2.2026.38>

URL: https://apfs.nuoua.od.ua/archive/58_2026/part_2/40.pdf

2. Климончук В.Й. Регіональна специфіка та трансформація суспільно-політичних процесів на Прикарпатті. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2025. №53. С.224-228.

DOI: <https://doi.org/10.32782/apfs.v053.2025.37>

URL: http://www.apfs.nuoua.od.ua/archive/53_2025/39.pdf

Ключові слова: прикарпаття, суспільно-політичні процеси, регіональна специфіка, національна ідентичність, партійні системи, електоральні процеси, громадянське суспільство, політичні трансформації.

3. Климончук В.Й., Ломака І.І. Релігія як чинник формування національної свідомості та консолідації українського суспільства. Національні інтереси України. 2026. №4 (21). С.2426-2439.

DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-4\(21\)-2426-2439](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-4(21)-2426-2439)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/41561/41575>

Ключові слова: національна свідомість, українська національна ідея, релігія, церква, релігійний чинник, націєтворення, ідентичність, державотворення, державно–церковні відносини, релігійний плюралізм, національна безпека, консолідація суспільства, соціальна згуртованість

Рецензентами:

2. Міщук Мар'яну Богданівну, кандидата політичних наук, доцента, доцента кафедри політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

orcid.org/0000-0002-2589-6582

1. Міщук А., Міщук М. Релігійна безпека України. Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. 2024. № 17. С. 145-154.

Ключові слова: релігійна свобода, релігійні права, конфесійна безпека, релігійний плюралізм, міжконфесійний діалог, релігійна само ідентифікація.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-17-19>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/126/124>

2. Міщук, А., Міщук, М. Загрози національній безпеці України: діяльність УПЦ (мп). Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія. 2023. № 15. С. 43-52.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-1-6>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/52/51>

Ключові слова: національна безпека, релігія, політика, колабораціонізм, церква, агресія.

3. Кобець, Ю., Міщук, А., Міщук, М. Основи християнської демократії: історія, теорія, практика. Літопис Волині. 2024. №30. С. 176-181.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.30.29>

URL: <https://litopys.volyn.ua/index.php/litopys/article/view/528/459>

Ключові слова: християнська демократія, християнська політична доктрина, християнсько-демократичні партії, субсидіарність, соціальна доктрина Церкви

4. Ломака І.І., Міщук М.Б. Релігійні конфесії в умовах війни: виклики, адаптація та трансформація. *Регіональні студії*. 2026. № 45. С. 47–52.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2026.45.7>

URL: <https://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/45/9.pdf>

Ключові слова: війна, релігійні організації, міжконфесійні відносини, державно-церковні відносини, конфесійна злагода, конфесійна безпека, міжконфесійний діалог, релігія, політика, суспільство, конфесійність, національна безпека.

3. Ломаку Івану Іванівну – кандидата політичних наук, доцента кафедри політичних наук Карпатського національного університету імені Василя Стефаника.

orcid.org/0000-0002-5616-7016

1. Ломака І., Микитин А. Релігійна складова національної безпеки України. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. № 19. С.113-121.

DOI <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-19-13>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/download/187/183>

Ключові слова: релігія, релігійна ідентичність, етноконфесійна політика, національна безпека, релігійна безпека, держава, Україна, етнічність, конфесійність, міжконфесійні конфлікти.

2. Ломака І. Війна як чинник нестабільності в сучасній Україні та її вплив на сфери національної безпеки. *Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2024. № 17. С.82-89.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2024-17-11>

URL: <https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/download/118/116>

Ключові слова: війна, стабільність, нестабільність, політична стабільність, сфери безпеки, інформаційна безпека, соціальна безпека, фінансова безпека, економічна безпека.

3.Климончук В.Й., Ломака І.І. Релігія як чинник формування національної свідомості та консолідації українського суспільства. Національні інтереси України. 2026. №4 (21). С.2426-2439.

DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-4\(21\)-2426-2439](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2026-4(21)-2426-2439)

URL: <https://perspectives.pp.ua/index.php/niu/article/view/41561/41575>

Ключові слова: національна свідомість, українська національна ідея, релігія, церква, релігійний чинник, націєтворення, ідентичність, державотворення, державно–церковні відносини, релігійний плюралізм, національна безпека, консолідація суспільства, соціальна згуртованість

4.Ломака І.І., Міщук М.Б. Релігійні конфесії в умовах війни: виклики, адаптація та трансформація. *Регіональні студії*. 2026. № 45. С. 47–52.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2026.45.7>

URL: <https://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/45/9.pdf>

Ключові слова: війна, релігійні організації, міжконфесійні відносини, державно-церковні відносини, конфесійна злагода, конфесійна безпека, міжконфесійний діалог, релігія, політика, суспільство, конфесійність, національна безпека.

Офіційними опонентами:

4. Палінчака Миколу Михайловича – доктора політичних наук, професора, декана факультету міжнародних економічних відносин Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет».

ORCID: 0000-0002-9990-5314

1. Палінчак М.М. Андріїв О. Б. Державно-церковні відносини у Республіка Польща в умовах політичних трансформацій // *Регіональні студії*. – 2023. – № 34. – С. 96–100.

DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.34.16>

URL: <https://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/34/16.pdf>

Ключові слова: держава, церква, політика, Польща, трансформація.

2. Палінчак М.М. Стебляк Д. М. Релігія як фактор економічного розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Випуск 41. 2022. С. 90-92

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-41-16>

URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/41_2022ua/18.pdf

Ключові слова: політика, релігія, церква, економіка, держава

3. Палінчак М.М. Стебляк Д. М. Світова практика побудови моделей державно-церковних відносин: Австрія та Німеччина. Регіональні студії. 2023. Випуск 35. С. 108-111

DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6170/2023.35.17>

URL: <https://regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/35/17.pdf>

Ключові слова: держава, церква, Австрія, Німеччина, релігійна організація, податки

4.Палінчак М.М., Бокоч Вікторія Радянська релігійна політика та її наслідки в незалежній Україні. Східноєвропейський історичний вісник / [головний редактор В. Ільницький]. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2021. Випуск 20. С. 184-194 (опубліковано 2021-09-30)

DOI: <https://doi.org/10.24919/2519-058X.20.240037>

URL:<https://eehb.dspu.edu.ua/article/view/240037/239357>

Ключові слова: релігія, церква, державно-церковні відносини, радянська релігійна політика, радянське законодавство про релігійні культи.

5. Сагана Олександра Назаровича – доктора філософських наук, професора, завідувача відділенням релігієзнавства Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України, провідний науковий співробітник.

1. Sagan Oleksandr, Yanauer Mechyslav. «Church–State Relations in Ukraine Current Legislative Initiatives Which Address Ideological Threats to Sovereignty.

Obnovljeni Život : časopis za filozofiju i religijske znanosti. 2025. Vol. 80 №. 4, 2025. pp.513-527. (Scopus)

ISSN: 0351–3947

DOI: <https://doi.org/10.31337/oz.80.4.7>

URL: https://www.scopus.com/pages/publications/105020199959?origin=result_slist

Keywords: church-state relations; freedom of conscience; politicization of religion; Ukrainian orthodoxy; “Russian world” ideology

2. Sagan, Oleksandr and Yanauer, Mechyslav (2025) «The Social Policy of Churches in Ukraine Today: Theoretical Foundations and Practical Implementation». *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 2025, 45(8), pp. 126–143 (Scopus)

ISSN: 2693–2229

DOI: <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2659>

URL: https://www.scopus.com/pages/publications/105014971746?origin=result_slist

Keywords: chaplaincy; church-state partnership; clergy training; humanitarian aid; religious advocacy; religious response to aggression; social engagement; state-confessional relations

3. Державно-церковні відносини в Україні на сучасному етапі: актуальні проблеми, можливі сценарії розвитку. *Вісник НАН України*, 2023, (8), 84–90.

DOI: <https://doi.org/10.15407/visn2023.08.084>

URL: <https://nasu-periodicals.org.ua/index.php/visnyk/article/view/670/632>

4. Саган О. Сучасне православ'я в Україні: «розмосковлення» історії та перспективи розвитку / О.Саган. Тернопіль: «Крила». 2025., 224 с.

ISBN 978-617-7916-53-5

URL: https://nashformat.ua/products/suchasne-pravoslav-ya-v-ukraini-rozmoskovlennya-istorii-ta-perspektyvy-rozvytku-951072?srsId=AfmBOoqwvM1RV5fzS_ESREko6lUg_Fg0-OVaZvOXeQTNT3RpvlvQcJ9r

Ключові слова: Томос про автокефалію Православної Церкви України, державно-релігійні відносини, держава, церква, релігія, українці, Православна Церква мп.

Голова фахового семінару:

доктор політичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук
гарант ОНП ""Політологія

Василь КЛИМОНЧУК

Секретар фахового семінару:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політичних наук
08.05.2026 р.

Оксана ЛИПЧУК